

Поповић Д. О Цинцарима. Прилози пјтању постанка наше чаршије, Београд, 7. 8⁰. стр. 138.

Sloveni su seljački i seoski svet. To su приметили već prvi stranci koji su imali veza s njima. Njihove su države zemlje selâ. Gradove su osnivali i u njima živeli, ispočetka, većinom stranci. Dok u Južnoj Italiji, n. pr., seljaci udešavaju svoja naselja kao gradove, u slovenskim zemljama nameću Sloveni gradovima tip selâ, ako ih preplave. Prve zanatlije, gostioničari, trgovci i rudari među Slovenima su stranci. Oni sami su ratari i pastiri. Gradovi su u njihovim zemljama bili uvek retki. Nisu ni pravog gradskog tipa. Nemaју uvek karakterističnu zbijenost i tvrdoću gradskih naselja. U njima je mnogo širine. Glavna града је дрво; u Poljskoj, n. pr., pojedine kamene konstrukcije čine još utisak drvenih, jer su s njih pregledane. Zbog takvog načina gradnje gradovi su lako propadali. Gde je danas većina gradova iz unutrašnjosti Srpskih Zemalja, koji su postojali u Srednjem Veku? Nestali su. A ilirski Medun još stoji. Za cvata Nemanjićke Srbije nicala su ipak gradska naselja zbog obrambenih, trgovačkih, crkvenih i administrativnih razloga, mada je sklonost naroda seoskom životu otežavala njihov razvoj. S turskom vlašću nastupilo je i u tom vraćanje unazad. Srbi su se povukli u sela. U sve jадnijim gradovima njih je sve manje. Ostaju najviše stranci, ali ne više, kao ranije, Sasi, Dubrovčani, Mlečani, Kotorani, Splitsani i t. d., nego se pored Dubrovčana i ostalih primoraca smeštaju u gradove Turci, Grci i najviše Cincari, potpuno ili delom pogrčeni Aromuni, potomci starodrevnog romanskog stanovništva na Balkanskom Poluostrvu. Oni su stare trгоve i pijace preobraćali u čaršije. Udarali su gradovima svoj pečat. Nimalo simpatičan. Izmena stanovništva u gradovima Srpskih Zemalja bila je jedna promena na gore.

O Cincarima, kao glavnom stanovništvu svih čaršija gde su živeli Balkanci, pisano je kod nas podosta. Ali bez sistema. Na osnovu površnih posmatranja činjene su smeje, često jako partajične generalizacije. Naučno nije bilo pitanje o njima postavljeno. Sada je to učinio D. Popović i dao je u ovoj knjizi jedan vrlo zanimljiv prethodni izveštaj sintetičke prirode. Objavljivanje rezultata specijalnih istraživanja ostavio je za docnije. U njima će biti pored граде i studija o istoriji cincarskih naselja i njihovim načinima života i rada nesumnjivo i primera dubokih porodičnih istraživanja, vrlo potrebnih da se uđe u najskrivenije kutove složene cincarske duše. U ovoj knjizi se Popović vrlo razborito zanimao za dugačak niz pitanja o Cincarima, naravno najviše za ona

koja najvećma upadaju u oči. Proučavao je njihovo poreklo i kretanja, telesne i psihičke osobine, vrste zanimanja i osebite cincarske prakse u radu. Najviše je, razume se, obratio pažnju na cincarsku trgovinu i na trgovanje u svakom poslu koga se oni late. U tom je velika opasnost od Cincara. U svojoj poznatoj karakteristici Srba nije car Josip II uhvatio srpske osobine, nego cincarske, kada je pisao da su dobri u svakom poslu kom se odadu, ali da im je um uvek za trgovinom. Njih je privlačila trgovina kao najlakši i najbrži način bogaćenja. Oni su retko produktivni radnici. Redovno su paraziti, koji žive od tuđe muke, lakomislenosti i naivnosti. Njihove najvažnije tradicije su metodi za laku i brzu zaradu među mladim, naglim i nepromišljenim narodima. Glavna im je svrha života — dospeti do bogatstva. To ne mora biti samo trgovinom. Otkako se politikom s još manje muke dolazi do blaga, promenili su mnogi Cincari zanimanja i prešli u politiku, razume se kao trgovinu, ili su je se bar dočepali kao odličnog sredstva za dizanje svojih trgovačkih prihoda. Primeri su mnogobrojni i lako uočljivi. Ali će Popovićeve porodična istraživanja, u sve tančine, doneti ipak novih rezultata i, što je još važnije, naučno ih utvrditi. Bivša, isključivo trgovačka cincarska čaršija menja svoj izgled, laća se i drugih zanimanja, ali ih vodi istim praksama, s istom svrhom, ličnog bogaćenja. Bez ikakvog smisla za socijalni rad, truje ona društvo s bezobzirnim, uskim egoizmom.

Cincari su se uvek osećali tuđi u srpskoj sredini, koju su, nadmeni, s visine gledali i smatrali je dostojnom samo eksploatacije. Nikakvih veza ni obveza nisu osećali. U tom je glavni ključ za razumevanje Cincara. Oni su spram Srba ili napeti ili ponizni, jednaki nikada. Cincarski je moral podešen za život među tuđima. To je moral jedne matore, izrndale rase, pun formalizma, koji je gotovo sasvim prognao iz moralnih principa prisnu intimnost mladih rasa. Popović će imati jako lepe prilike da u svojim daljim studijama još bolje rasvetli znameniti problem cincarskog religioznog formalizma, s kojim se da rasvetliti čitav niz cincarskih osobina i shvatanja. Jer uopšte nema mnogo tako karakterističnih slučajeva degeneracije religije u formalističko sujeverje, bez truni etičkog osećanja, kao kod Cincara. Onda, mene naročito zanima uticaj orijentalnih shvatanja na Cincare. To je, koliko vidim, gomilanje i potenciranje ružnih osobina. I balkanski Sloveni su ih goroko iskusili na sebi. Uticaj stranih gradskih elemenata na Hrvate i Slovence bio je, doduše, u ponečem i štetan, ali je, to se mora podvući, nosio u sebi i visoke kulturne vrednosti. Te Cincari nisu mogli dati. Oni su jedna matora

rasa (još pod jakim orijentalnim uticajem), u kojoj je život mnogo izgubio od unutrašnje intimne sadržine i postao jedna kruta, šuplja forma.

Bračne veze Slovena s mladim romanskim i germanskim rasama daju obično potomstvo s pojačanim aktivnim akomodativnim sposobnostima. Brakovi Slovena s Cincarkinjama redovno su, međutim, doveli do bastardiranja potomstva. Oni su stvorili nemile tipove u kojima se složila rafinirana cincarska podmuklost s mladom dinarskom violentnošću. To su bizarne posledice tih neskladnih veza. Slične, žalosne primere može pokazati samo Bliski Orijent. Zapadnom, naprednom kulturnom stremljenju oni su jedna teška smetnja. Cincarski materijalni i duhovni uticaj na celi naš razvoj uopšte je veoma težak, tišti duboko i moćno. Otrovi cincarske infiltracije, koji zaustavljaju smeli pohod zapadnog duha na Balkansko Poluostrvo, načeli su moćno selo gradsko stanovništvo, Ali narodno telo nisu otrovali. Kada je mudri i dalekovidni Leopold Ranke u radosnoj ekstazi gledao kako se u Srbiji ruši orijentalno varvarstvo pod udarcima ustanka, on se onda uzdao u srpsko selo i njegovo zdravo stanovništvo, prožeto dubokom etikom nacionaliziranog Hrišćanstva. Onda se nije orio, kao danas, opšti poklič — natrag u selo, ako želite naciju sačuvati zdravu i svežu. Ali je Ranke osećao zaraženost srpskih gradova truležom orijentalizma, koji su Cincari predstavljali, pa je sve nade u srpski napredak polagao u selo. Ono će ih i opravdati. Ali onako naglo kao što je Ranke mislio, ne. A čekati nije lako.

Nikola Radojčić.

Dott. Branimiro Males e Dott. Bogogliub Konstantinovic, *Contributo all' Antropometria dei contadini Serbi.* (Estratto dalla »Rivista di Antropologia«, Vol. XXVIII). Roma, 1928.—1929.

Od 375 antropometrijski mjerenih seljaka bilo ih je 210 iz mjesta Žiće, blizu Kraljeva, a 165 iz različitih sela, južno od Žiće, u udaljenosti od kakvih 100 kilometara. Uzeti su pripadnici srezova Žiće i Studenice, jer pisci smatraju taj kraj jednim od najinteresantnijih u Jugoslaviji obzirom na historiju: na manastire, osnovane od vladara srpskih u XII. i XIII. stoljeću i živu tradiciju iz tih vremena do danas te patriarhalni život stanovnika. Ambijent rijeke Ibra pa brdoviti Stari Vlah, Kopaonik i Stolovi čini se da je izvršio na te seljake svoj utjecaj u geomorfološkom i klimatskom (strogo kontinentalna klima) pogledu, kao što su fiziološke uvjete njihovog opstanka dala polja s kukuruzom i malo žita, šljivici

i blago u brdima. Od njihovih zdanja drže da je tip drvene kuće, zvan brvnara, vriedan da mu se istraži razvitak. Prema Cvijiću svrstavaju ih dinarskom, psihičnom tipu (Era).

Visina. Srednja visina od 375 seljaka bila je 1725, najmanje visine su bile 1581, 1588 i 1592, najviša 1897.

Upoređujući kritički svoje rezultate s rezultatima Pittard-a, Wrzosek-a, Lebzelter-a, Skerlj-a i Jeremića, autori zaključuju, da su svi Srbi i Hrvati, koji pripadaju dinarskom psihičkom tipu, visoke stature, a visina da im iznosi u preko 50% slučajeva 1700—1800 mm. Od balkanskih naroda imali bi dinarski Sloveni biti najviši. Visoki su još Albanci (66%) i Bugari (65%).

Zanimljiv je podatak o odnosu dužine rastvorenih gornjih ekstremiteta i visine: u 81,2% (od 373) bila je ta dužina veća od visine, u dosta osjetljivom iznosu (jedamput 97 mm, dva puta 99 mm, jedamput 110 mm). Pripisuju to poljodjelskom načinu života.

Težina. Srednja težina od 356 mjerenih bila je 64,0 kg. Odnos visine i težine tijela (po Quetelet-u): u 14,8% slučajeva težina je jednaka ili skoro jednaka centimetrima iznad 1 m visine, u 5,8% težina je veća od visine, a u 79,9% težina je manja od visine (iznad 1 m).

Što se tiče odnosa visine i perimetra (opseg) prsnog koša autori nalaze da prsni koš srbijanskih seljaka (između 22—50 godine) nije razvijen u većoj mjeri nego u ostalih seljaka Evrope, ali je proporcionalan visini (na pr. za visinu 176—180 cm, iznosi srednji perimetar prsnog koša, mjeren na kraju ekspiracije, u milimetrima 903).

Indeks glave. Dok bi srbijanski seljaci (iz predratne Srbije) po Pittard-u bili pretežno mesokefalni, bosanski i hercegovački po Weisbachu brahikefalni, našao je Županić, da su lubanje iz VII.—X. stoljeća, nađene u jugoslovenskim predielima, dolihokefalne (možda u 90%). A Srbi iz Srbije imali bi biti ostatak antiknih, pretežno dolihokefalnih rasa.

Od 375 iznosi srednji indeks glave 86,4. Najčešći indeks je 87 ili 88. Nema dakle govora o mesokefaliji, a još manje o dolihokefaliji.

Indeks od 85—87 bio bi karakterističan za dinarski tip.

Boja je kose u 49,9% bila kesteljasta, općenito tamna. Tip tamne kose i tamnih očiju bio bi dominantan; osim njega postoji svijetli tip, koji nestaje i mišajući se s prvim, stvara treći (srednji tip).

Od somatskih osebina srbijanskog seljaka ističu autori tamnu put, visoko čelo, s razvitim arcus superliliaris i čeonim izbočinama; čelo nije široko, često je koso polo-

ženo, oči udubene, dubina korena nosnog iznad srednje profil nosa ravan, katkad uglast. Usta su iznad srednje veličine, usne razvite, brada pak uzdignuta. Jarmeni lukovi se ističu. Sa dinamometrom se konstatovalo,

da je snaga mišića obih ruku jednaka. Između žena moguće je naći jedan tip s dugim donjim ekstremitetama i estetskim linijama lica.

Dr. Mato Sarčević.

BILJEŠKE

* Uvodna vignetta na str. 65. ovoga broja »Narodne Starine« na članku g. Gj. Szabó-a predstavlja panoramu Zagreba godine 1861., pogled s juga (prema fotografiji Julija Hühna).

* Inicijativom g. Gj. Szabó-a, ravnatelja Muzeja Grada Zagreba, i uz referat dr. V. Hoffillera, a po odobrenju gradonačelnika g. dr. Stj. Srkulja i gradskog zastupstva te u suglasju s Kuratorijem Muzeja Grada Zagreba (gg. dr. Svetozar Rittig i E. Laszowski) omogućeno je, da je bar u neke moglo doći do djelomične obnove »Narodne Starine«. Svi prijatelji našeg časopisa zajedno s uredništvom i upravom biće mimo svakog očekivanja zahvalni svoj imenovanoj gospodi, što učiniše toliko kulturni gest, kad je u isto vrijeme u akutnoj malobrojnosti pretplatnika naš list napušten od drugih pozvanih faktora od kojih se jednako očekivalo i očekuje promicanje »Narodne Starine«. Odlaskom urednika iz Zagreba u Skoplje 1924. g. dašto da je nastupio osjetljiv zastoj u izlaženju, potom materijalni deficit, koji još uvijek nije saniran. Razumije se samo po sebi, da je u svim tim neprilikama pripomoglo samo to, što je u nas neuobičajena susretljivost ravnateljstva »Tipografije« d. d. prema našem kulturnom nastojanju i održanju časopisa išla do skrajnih granica mogućnosti, i ako se naši dužnici kroz toliko vremena nijesu baš nikako odazivali. U ovom sadašnjem teškom nastojanju i više je nego poželjno, da bi čitaoci »Narodne Starine« prikupili bar toliko novih pretplatnika, da časopis izade iz najgore krize.

* Darovatelji i darovi muzeju grada Zagreba. Gosp. Franjo Hühn poklonio je ovom muzeju cijelu seriju »Musterbucha«, koja sadržavaju bezbroj tiskаница tvrtke Julije Hühn. U narednom svesku biće riječ o toj za Zagreb važnoj tvrtci, a nipošto manje nisu ni ovi »Musterbuchi« zanimljivi sa bezbrojem tiskаница, poziva za plesove, na koncerte, objede itd. a posebno zanimaju stare posjetnice zaboravljenih i nezaboravljenih zagrepčana. U ovim na oko neznatnim stvarcima ima toliko toga od prošlosti sačuvanog; i način života i rada ogleda se u njima. — Vrlo lijepu

zbirku starih i novijih novina darovao je g. Žiga Breyer Markov od tridesetih godina XIX. stoljeća dalje. Tu se nalaze i veliki rariteti, a u zbirci su za primjerke odabrani onakovi brojevi pojedinih časopisa, koji donose osobito važne vijesti i opise važnih događaja. — Gospodin Vojko Shau ff, odvjetak stare zagrebačke porodice, koji posjeduje sam lijepu zbirku zagrebačkih starina, nabavio je i Muzeju poklonio jednu vanredno vrijednu fotografiju Zagreba iz g. 1866., izrađenu od fotografa Standla, koja je izvanredan dokumenat za razvoj Zagreba od onih dana. Teško, da igdje još drugi egzemplar postoji. — Svakako je najljepši dar Muzeju učinio g. bankovski savjetnik u m. Gustav Koritić, koji je poklonio preko 200 predmeta svake vrste iz posjeda svoje obitelji. Tu ne mislimo ni najglavnije izbrajati, već u publikaciji iduće godine sav taj materijal pregledno objaviti. — Konačno je Muzej došao u posjed oveće zbirke i staroga i novijega oružja, a darovatelj ne želi, da mu se ime objavi.

* Numismatičko društvo u Zagrebu. Iz krila Hrvatskog Arheološkog društva u Zagrebu, koje ovu godinu slavi svoju pedesetgodišnjicu plodnoga rada, osnovano je još jedno novo društvo gornjeg imena. Tako se davna ideja i davna potreba danas ostvarila. Numismatičko društvo, koje broji i u samom Zagrebu dobar broj numismatičara, od kojih neki tu lijepu granu arheologije i znanstveno gaje, znatno će doprinijeti populariziranju numismatike u našoj državi. Naravno, da je čudno, što nijesmo do sada imali numismatičkog društva, dok je upravo naš narod prije dvjesto godina dao za ono doba najkritičkijeg numismatičara. To je bio Dubrovčanin Anselmo Banduri. Prva će i glavna zadaća ovoga društva biti znanstveno obrađivanje bogatog numismatičkog materijala kod nas i uspostavljanje žive veze između numismatičara i ljubitelja medalja i plaketa, rasijanih po cijeloj Jugoslaviji. Zato će društvo ujedno gajiti i moderno medaljerstvo, ovu kod nas tako zanemarenu a lijepu granu maloplastičke umjetnosti. I dok je kod nas sabiranje iz kruga ove umjetnosti zanemarena, već su davno priznati i danas traženi prekrasni produkti naših vrsnih medaljera.